

Vətən deyəndə...

İnsan ta yaranışdan üç məfhum əsaslanıb - hava, su, torpaq. Bu üç məfhum isə bir-birini tamamlayan, hər bir canlıya yaşam-vericidir. Onların hər üçü həyat sözünün mənə özətidir. Vətən deməkdir bu üç məfhumun adı da. Çünki insan torpaq üstünə ayaq basar; yaşama üçün nə lazımsa ondan yararlanar. Dünyaya göz açdığı məkən isə onun Vətəni sayılır - suyu, havası ilə birgə. Bax, buna görə də Vətən məfhumunun torpağın yaranışı ilə birgə yarandığı düşünülür. Torpaq insan həyatı üçün əsas amil olduğuna görə müqəddəsdir, əvəzolunmazdır; sevgilərin əzəlidir. Bəli, bütün sevgilər torpaq - vətən sevgisindən yararlanır. Çünki analar, atalar bu Vətəndə, torpaqda yaşarlar - bir sözlə insana yaşama torpaq verir, insan da torpağı həyatiləşdirir, ecazkarlaşdırır, həm də canlı əfsanələri ilə.

Doğulduğu məkandan başlayır torpaq vətənləşməyə. Vətənləşdirən də bu torpaqlarda yaşayan canlılar, ələlxüsüs ən şüurlu canlı varlıqlar olan insanlardır. Bu məkənlər insanların aid olduğu dinin, dilin, milliyyətin təzahür etdiyi bütün ərəzilərlə birgə vətənləşir. Bu ərəzilərin adları fərqli olsa da ümumi bir adla dünyada tanınır:

Soyu türk olan azərbaycanlıların biz - Vətənimiz isə Azərbaycan! Torpaqları öz zəngin təbii sərvəti, gözəlliyi, iqliminin əlverişliliyi, insanların bir xalq kimi tarixən qəhrəmanlığı - cəsurluğu qonşu ərəzilərdə məskunlaşan toplumların, dini, dili başqa olan xalqların həmişə diqqət mərkəzində olmuşdur. Xeyrixahlıq xalqımıza xas bir xüsusiyyət olmuşdur və məhz bu missiyadan mənfurcasına yararlananlar öz xain xislətlərini biruzə vermişlər. Torpaqlarımız qanlı toqquşma və müharibələrə məruz qalmışdır.

Xain niyyətlər və faşist düşüncələr öz həddini məhz 1990-cı illərdə cilovlaya bilmədi və bezi (özələrini hegemon sayan) iri dövlətlərin köməyi (fitvası) ilə qonşu Ermənistan dövləti ərəzilərimizdə qanlı faciələrlə dolu hadisələr törətdi. Bu hadisələr böyüyərək faciəyə çevrildi. Bu müharibə 4 il davam etdi. Dövlətimiz torpaqlarımızın 20 faizini itirdi, insanlar öz obalarından, torpaqlarından məcburən çıxarıldı. Azərbaycan lüğətində yenidən qaçqın, məcburi köçkün sözləri yer aldı. Yüzlərlə, minlərlə insanlar şəhadətə qovuşdu. İnsanlığa xas olmayan faciəvi hadisələr törədildi. Xalqımız xaincəsinə itirilmiş torpaqların acısını 30 ilə yaxın çəkdi. Tarixə istinad etsək bu müharibənin tam təəssüratını, məğlubloma səbəblərini öyrənərik... Bu müharibədə də vətənpərvər oğullarımız mərdliklə vuruşmuşlar, lakin hər məğlubluğun özünü boyda xain düşüncələri faktə çevriləndə bunun acılarını xalq çəkdi.

Qarabağ Azərbaycandır!

Qarabağ Azərbaycanın ən dilbər guşələrindən biridir. Onun gözəlliyi və bu torpağın təbii sərvətləri dünyanın bir çox dövlətlərinin nəzərində olmuşdur. Ermənilərin necə xarakterə malik olması və niyyəti tarixi olmayan və öz tarixini yaratmaq istəyi dünyanın bir çox ölkələrinə məlumdur. Azərbaycan torpaqlarının bir hissəsini xaincəsinə əldə edərək əsir saxlaması, ərəzilərin yağmalanması və xarabalığa çevrilməsi, uşaq, qadın, yaşlıların insanlığa zidd işğuncələrlə qətlə yetirilməsi, əsirlərlə ağılaşmış əzablar verərək rəftar etmək xalqımızı və ölkə rəhbərliyi-

Səndən qeyri biz hər şeyi bölə bilirik! Səndən qeyri biz hamımız ölə bilirik!

ni daima narahat etmişdir. 1994-cü ilin may ayında atəşkəs müqaviləsinin imzalanmasına rəğmən 30 ilə yaxın bir dövrdə yüzlərlə igidlərimizin şəhadətə qovuşması, aparılan sülh danışıqlarının yalnız sənədlərdə qalması ölkə prezidenti, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin də səbr kasasını daşdırırdı. 2020-ci ildə baş verən Tovuz hadisələri, general-mayor Polad

arzu bir qrup şəhid ailəsinin Şuşaya ekskursiya-gəzintisi ilə reallaşdı. Qəbələ şəhər Şəhidlər xiyabanından start götürən «səyahətçilər» sübh tezdən Qarabağ torpaqlarına yol aldılar. Vəndam qəsəbə sakini, Azərbaycanın Rusiyadakı diasporasının ən fəal vətənpərvəri Abil Əliyev də səyahətçilərlə birgə idi.

Müqəddəs səyahətçilər

Onlarla birgə, onlarla yol yoldaşı olmağın böyüklüyü qədər də məsuliyyəti var idi. Məhz onların

Həşimovun xaincəsinə öldürülməsi azərbaycanlı gəncləri torpaqlarımızın döyüş yolu ilə alınması istəyini coşdurdu. Sentyabr ayının 27-də Ali Baş Komandan İlham Əliyev öz güclü ordusu və xalqın qələbə inamı ilə Qisas müharibəsinə başladı. 44 gün davam edən bu müharibə Zəfərlə sona çatdı və ölkə başçısının «Qarabağ Azərbaycandır!» düşüncəsi bir daha öz təsdiqini tapdı. Bu Zəfərlə xalqın igid oğulları tarixi yenidən yazdı, torpaqlarımız düşmən əsirliyindən azad oldu.

Tarixi Qələbədə sonra əsir torpaqlarımız minalardan təmizlənməyə başladı və bu ərəzilərdə yenidənqurma işləri davam etdirilir. Məhz buna görə azad torpaqlarımıza səyahətlər edilir, həmçinin yurd-yuvasında didərgin düşənlər hissə-hissə öz yurdlarına dönürlər.

Xəyallar gerçəkləşir...

Şuşa, Laçın, Kelbəcər, Xankəndi... bu yerləri heç görməmişdim, yalnız filmlərdə görmüş, haqqında eşitmişdim. Həmişə o torpaqların əfsanəvi gözəlliyi rüyaların film yaddaşında əks olunur, səyahətlərim davam edirdi. Xüsusilə azad olunmuş torpaqlarımız mənim üçün doğmalamışdı... Axı Qəbələnin neçə-neçə oğulları o torpaqlarda ölümün gözünə dik baxaraq döyüşmüşdülər. Sağlamlıqlarını itirənlər, şəhadətə qovuşanlar həyatını riskə ataraq tarixi yenidən yazmışdılar.

Şəhid valideynləri o torpaqları qarış-qarış gəzmək, övladlarının qanları ilə suladığı, canlarını «tapşırıldığı» o məkənləri gəzmək, ruhları ilə «görüşmək» istəyirdilər.

Həmişə şəhid ailələrinin yanında olan, onların dərd-sərinə şərik olaraq, dərd ortaqlarının birgə qrupunu təşkil edən, doğma və əzizlərindən də bəzən daha çox onlara yaxın olan Təranə Alməmmədova neçə müddətdir ki, şəhid əzizlərinin Qarabağ torpaqlarına ekskursiyasını hazırlayırdı. O, şəhadət yolçularını qələmə alan bir jurnalist kimi bu gəzintiyə məni də dəvət etdi. Mən də şəhid əzizləri ilə birgə səyahətə qoşuldum.

İctimai təşkilatçılığı ilə şəhid ailələrinin rəğbətini qazanan Təranə Alməmmədova bir qrup ailələrlə «Yolumuz Şuşayadır!» layihəsini gerçəkləşdirdi. Avqustun 12-də bu

Gec tapanlar isə göz yaşları ilə əsəbini bir-birinə qatırdılar... ta övladlarının adı olan hissənin şəklini çəkənəcən... Bu da onlar üçün əziz bir xatirə sayılırdı. Lövhənin yanında şəhid məzaristanı sanki indi salınmışdı...

Əsgəran qalası da səyahətçilər üçün maraqlı idi. Övladlarının döyüşdüğü hər qarış torpağı gəzmək, onlardan iz tapmaq ümidilə səyahətçilər Əsgəran qalasının pilləkənlərində, ətrafındakı yüksək təpəliklərdə maraqla övladlarının əksi olan bayraqlarla şəkillər çəkdirdilər.

Xankəndidə ilk dəfə olurduq. Burada şəhərin azadlıq qoxusu onun görkəmindən hiss olunurdu, həm də yeni azadlıq əldə etdiyi bir qoxu, görünüş. Gül-çiçəkləri, tərtemiz küçələri... Ancaq baxımsızlıqdan uçub-dağılan binalar da diqqətimizi cəlb edirdi.

Xocavənddə döyüşlərin ən qızğın olduğu təpəciyə kimi getdik. Övladları (şəhid həkim Aqşin Ənvərli, əsgər Ağaşirin Babayev) bu torpaqda şəhid olan analar əfsuslar olsun ki, Xocavənd torpağını qarış-qarış gəzə bilmədilər. Bu mi-

düşüncələrinə ortaqlar, hissələrini duyaraq, dillərin deyil, ürəklərin, gözələrin danışığını hiss edərək onların «söhbətlərinə» qoşulmaq mümkün idi... Hər bir şəhid anasının, əzizinin «gizli» danışıqlarını, səslərini eşitmək, göz axtarıqlarını görmək lazım idi. Ağdam torpağına çatana kimi səyahətçilərin həyəcan dolu baxışları, söhbətlərindən titrək səsləri apaydın hiss olunurdu. Ağdamda hələ yol kənarlarında rastlaşdığımız xarabalıqlar, vıran olmuş məkənlərin görünüşü onların simasına bir qarənliq, zülmət gecənin görüntüsü kimi çökdü... O görüntüləri mikroavtobusun pəncərəsindən telefonla şəkil və video çəkərək əbədləşdirməyə çalışdılar. Əllərindəki telefonda şəhid balaların şəkilləri... Onlar bu şəkillərlə «söhbət» edə-də yola davam edirdilər. Söhbətlərinin isə ən əsas sözləri bu idi: - Səninlə görüşə gəlirik oğul, sən gəzdüyün yerləri sənə birgə gəzə-cəyik, qoxundan hiss edə-də səni tapacağıq, sənin döyüş sücaətinin izlərin görəcəyik... Ağdamda «Vətən Müharibəsi Şəhidləri» lövhəsi qarşısında dayandıq. Burada şəhidlərin (44 günlük müharibənin) şəhidlərinin adları yazılmışdı. Şəhid valideynləri həyəcanla öz övladlarının adlarını axtarırdılar...

naların hələ də torpaqlardan tam təmizlənməməsi ilə əlaqədar idi. Şəhid anaları övladlarının qarış-qarış düşmən tapdığından təmizlədiyi torpaqlarda gözələri ilə oğulların üzünü axtarırdılar... Ancaq onların ruhları bizlərlə idi...

Şuşaya yol aldığımız Şuşa qalası zirvəsində yerləşirdi Şuşa qalası! Qalanın hər daşı, qayaların məğrur duruşu şəhadət yolçularımızın büstünə, abidəsinə bənzəyirdi.

Daşa dönmüş igidlər

Qayalarda mamır olub bitənlər idi şəhidlər... Yalnız ruhları dolaşdı el-el, oba-oba... Şuşa qartalları - qəbələli Bəhrüz, Şəhriyar, Natiq və neçə-neçə belə igidlər. O qayalarda onların əl-ayaq izləri var. O torpaqların rəngi fərqli, otlarının, güllərinin - təbii dağ, qaya çiçəklərinin qoxusu başqa... Şuşanın dağ-yamaclarına, daşların üstünə apardığımız Qəbələ çiçəklərini səpələdik. Güllər qoxusunu dəyişdi sanki... qan qoxudular... O torpağa qonaq gədən tər çiçəklər heç günəşə boylanmadı, torpağa baş əydilər hamısı - sitayiş edirlərmiş kimi. Dağ-yamaclardan topladığımız günəş rəngli və bəmbəyaz gülləri isə «Şəhid çiçəkləri» deyə məkənimizə gətirdik, şəhidlərin ev-muzeyinə... mən isə o gülləri şəhidlər

haqqında yazdığım kitabların və əməkdaşı olduğum «Qəbələ» qəzetinin əhatəsində güldana yerləşdirdim...

Tariximiz qaytarıldı

Şuşada bir çox tarixi məkənləri ziyarət etdik. İsa bulağını, Yuxarı Gövhər ağa məscidini ziyarət etdik. Şəhid valideynləri orada namaz qıldılar. Həmçinin Bülbülün ev-muzeyini (bura yenidən təmir olunmuşdur), Bülbülün, Üzeyir Hacıbəyovun, Xurşudbanu Natəvanın büstlərini ziyarət etdik, abidə qarşısına Qəbələdən apardığımız tər çiçəklər qoyduq. Bu abidələrin üzərindəki güllə yerləri qəlbimizə bir ox kimi sancıldı. Və bu zaman qəlbimizdə bir daha ölkəmizin prezidenti, Ali Baş Komandanı İlham Əliyevə və şəhadətə qovuşan vətənpərvər oğullarımıza minnətdarlıq hissi yarandı. Axı tarix yazan oğullar həm də bizə keçmişimizin qiymətli tarixini qaytardılar.

İnsanların qan yaddaşı xronoloji bir dənizdir. O dənizdə insanların ta yaranışından bu gününə kimi tarixi qəhrəmanları və qəhrəmanlıqları özünə yer tutub. Hər əsr və ya yarım əsrdən bir vulkan kimi qəhrəmanlıqlar püskürür və tarix yeniləşir. 30 il əvvəlki tarixi bu gün xronologiyaya 44 günlük müharibənin igidləri qızılı xətlə yazıldı. Bu məhz Şuşanın alınmasından sonrakı Zəfər tarixidir.

Bu tarixi yazanların bir neçəsinin valideynləri Qarabağ torpağını - övladlarının döyüşdüğü və qanları ilə vətənləşdirdikləri məkənləri ziyarət etdilər. Qəlbərində ən ağır övlad dərdi yükü, bütün varlıqlarında övlad yoxluğunun acısı ola-ola bu torpaqlarda qürur hissi və vüqarla gəzdilər. Torpaqlara ayaq basmağa qıymasalar belə, can parçalarının əl-ayaq izlərini, qanı, canını verdikləri məkənləri ziyarət etdikcə, şəhidlərinin göy qübbəsindən onlara şad halda gülməsədiklərini hiss etdilər. Ürəklərindəki acı bayatıları zümmə edərək, övladlarının ruhları ilə görüşdən onların igidliyinin qürur hissini yaşayaraq ayrıldılar. Qarabağ torpağında mənfur düşmən tərəfindən vıran edilmiş məkənlərdə aparılan yenidənqurma və abadlıq işləri onların dərdlərinə azacıq da olsa məlhəm təsiri bağışladı. Axı Qarabağ Azərbaycan idi. Bu Cıdır düzündə edilən piknikdə daha bariz öz əksini tapdı. Çünki o piknikdə şəhid ruhları da onlarla - bizlərlə idi... Və sanki onların səsi ilə Məmməd Araz şeiri səslənirdi:

...Səndən qeyri biz hamımız ölə bilirik!..

Bu isə, Torpaq, Vətəndir!
Bibixanın İSAYEVA.